

ИQTISODIY BOSHQARUV VA STRATEGIK QARORLAR QABUL QILISHDA YANGI BILIMLARNING O'RNI

Kuralova Aynur Ganimurat qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Pedagogika fakulteti Menejment yo'nalishi talabasi

aekuralova@gmail.com

Annotatsiya .Ushbu maqolada iqtisodiy boshqaruv jarayonlarida yangi bilimlar va metodologiyalarning integratsiyasi, shuningdek, strategik qarorlar qabul qilishda ularning qanday ahamiyatga ega ekanligi tahlil qilinadi. Yangi bilimlarni boshqaruv tizimiga joriy etish orqali iqtisodiy faoliyatni yanada samarali boshqarish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Maqolada yangi bilimlarning strategik fikrlash, tavakkalchilikni kamaytirish, resurslarni oqilona taqsimlash hamda iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi roli yoritiladi. Shuningdek, amaliy misollar va tahlillar orqali bilimga asoslangan qarorlar qabul qilish mexanizmlarining ustun jihatlari ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy boshqaruv ,qaror qabul qilish, yangi bilimlar,innovatsion yondashuv, axborot texnologiyalari ,raqamli iqtisodiyot ,tahlil va prognozlash, sun'iy intellekt, strategik boshqaruv ,moliyaviy boshqaruv, iqtisodiy samaradorlik.

Abstract.This article analyzes the integration of new knowledge and methodologies in economic management processes, as well as their significance in strategic decision-making. Opportunities for more effective management of economic activity are considered through the introduction of new knowledge into the management system. The article highlights the role of new knowledge in strategic thinking, risk reduction, rational resource allocation, and increasing economic

efficiency. Also, through practical examples and analyses, the advantages of knowledge-based decision-making mechanisms are shown.

Keywords: Economic management, decision-making, new knowledge, innovative approach, information technology, digital economy, analysis and forecasting, artificial intelligence, strategic management, financial management, economic efficiency.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda tashkilotlar va davlat boshqaruv tizimlari oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – to‘g‘ri, asosli va samarali qarorlar qabul qilishdir. Har bir iqtisodiy qarorning ortida ma'lumotlarga boy tahlil, strategik yondashuv va yangilanayotgan bilimlar yotadi. Raqobatbardoshlik kuchayib borayotgan bir paytda, eski yondashuvlar o‘z samarasini yo‘qotmoqda, va aynan shu nuqtada yangi bilimlar, innovatsion yondashuvlar va texnologik yechimlarning ahamiyati oshib bormoqda. Bugungi kunda iqtisodiy boshqaruv vositalari, ya'ni rejalashtirish, nazorat, tahlil va moliyaviy boshqaruv jarayonlari, doimiy rivojlanib borayotgan bilimlar bilan to‘yintirilgandagina samarali natijalarga olib keladi. Yangi bilimlarning qaror qabul qilishdagi o‘rni – bu shunchaki qo‘shimcha vosita emas, balki muvaffaqiyat kalitidir. Ayniqsa, sun‘iy intellect, raqamli iqtisodiyot va katta ma’lumotlar (big data) kabi yangi sohalarning iqtisodiy boshqaruvga kirib kelishi qarorlar qabul qilish jarayonini yanada murakkab, lekin iqtisodiy boshqaruvning aniqroq va tezroq bo‘lishini ta'minlamoqda.

Shu bilan birga, yangi bilimlar nafaqat texnologik innovatsiyalar shaklida, balki boshqaruv nazariyasi, inson resurslarini boshqarish, moliyaviy tahlil uslublari va marketing strategiyalarida ham o‘z ifodasini topmoqda. Bularning barchasi iqtisodiy boshqaruvda ko‘proq ma’lumotga asoslangan, moslashuvchan va barqaror qarorlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada iqtisodiy boshqaruv jarayonida yangi bilimlarning qanday rol o‘ynashi, ular qarorlar sifatiga qanday ta’sir qilishi hamda bu bilimlarning zamonaviy iqtisodiy muhitda qanday qo‘llanilishi atroflicha tahlil qilinadi.

Iqtisodiy boshqaruv — iqtisodiyotning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lgan, maqsadli resurslarni taqsimlash, ishlab chiqarish va taqsimot jarayonlarini boshqarishni o'z ichiga olgan kompleks jarayon hisoblanadi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitlar va global integratsiya jarayonlari boshqaruvni doimiy ravishda yangilanishni talab qilmoqda. Shuningdek, iqtisodiy boshqaruvning samaradorligi to'g'ri qarorlar qabul qilishga, shu jumladan strategik qarorlar qabul qilishga bog'liq bo'ladi. Boshqaruv tizimining muvaffaqiyatli ishlashida yangi bilimlarning o'rni va zaruriyati tobora ortib bormoqda. Iqtisodiy boshqaruv jarayonlari mamlakat va korxonalarning resurslarni samarali taqsimlashini, mahsulot ishlab chiqarish va taqsimot tizimlarini boshqarishni o'z ichiga oladi. Boshqaruvning muvaffaqiyati esa ko'p hollarda qarorlar qabul qilish jarayonining samaradorligiga bog'liq bo'ladi. Strategik qarorlar iqtisodiy tizimlarning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shunday qilib, iqtisodiy boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish va strategik qarorlar qabul qilishda yangi bilimlar va metodologiyalarni qo'llash zarurati oshib bormoqda.

Strategik boshqaruvda bilimlarning roli strategiya ishlab chiqish va amalga oshirishning muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etiladi. Aksariyat iqtisodiy boshqaruv uslublari va metodologiyalari bugungi kunda o'zgarayotgan biznes muhiti, texnologik taraqqiyot va raqobatga qarshi kurashishda yangi bilimlarga asoslangan. Shu sababli, kompaniyalar o'z strategiyalarini ishlab chiqishda yangi bilimlarni jalb qilish, ya'ni innovatsion texnologiyalar, bozor tahlillari, va ilg'or boshqaruv usullarini qo'llashni o'z ichiga oladi. Strategik boshqaruvda iqtisodiy usullar uzoq muddatli rivojlanishni ta'minlash uchun ishlatiladi. Bunda kompaniyaning bozor pozitsiyasi, raqobatbardoshligi va ishlab chiqarish samaradorligi ko'rib chiqiladi. Strategik rejalar ishlab chiqishda iqtisodiy prognozlar va risklarni baholash asosiy omillardan biridir.[1] Bunga yorqin namuna sifatida Amazon kompaniyasining ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish jarayonini ko'rishimiz mumkin. Kompaniya o'zining mijozlarining xarid qilish xulq-atvorini o'rganish va tahlil qilish orqali mahsulot tavsiyalarini yaratadi, shuningdek, ishlab chiqarish va tarqatish jarayonlarini optimallashtiradi. Amazonning algoritmlari yordamida kompaniya bozor talablarini

aniq prognoz qilish va shunga mos ravishda inventarizatsiyani boshqarish imkoniyatiga ega bo'лади. Bu bilimga asoslangan qarorlar qabul qilish orqali kompaniyaning samaradorligi va raqobatbardoshligi ortganini ko'rishimiz mumkin.

Raqobatbardosh strategiya sanoatdagi raqobatni shakllantiruvchi kuchlarni va bu kuchlarning raqobatbardoshlik ustunligini qanday ta'sir qilishini tushunishni talab qiladi. Ushbu kuchlarni tushunish orqali kompaniyalar o'zlarini bozorda yaxshiroq joylashtirishlari, yangi strategiyalarni ishlab chiqishlari va raqobatda ustunlikni saqlab qolishlari mumkin.[2] Zamonaviy iqtisodiy boshqaruvda bu tushuncha ayniqsa muhim ahamiyatga ega, chunki yangi bilim va texnologiyalar bu kuchlarni to'g'ri aniqlash va ulardan maksimal foyda olish imkonini beradi. Shu tariqa, ilmiy tahlil va yangi bilimlar asosida raqobatbardosh strategiyalarni ishlab chiqish orqali tashkilotlar uzoq muddatli muvaffaqiyatni ta'minlashga erishadilar.

O'zgaruvchan iqtisodiy muhitda yangi bilimlar nafaqat tashqi muhit bilan moslashish, balki tashkilotning ichki boshqaruv tizimini samarali boshqarishga ham yordam beradi. Dinamik imkoniyatlar — bu kompaniyaning tez o'zgarayotgan muhitlarga moslashish uchun ichki va tashqi kompetensiyalarni integratsiya qilish, qurish va qayta konfiguratsiya qilish qobiliyatidir. Aslida, bu imkoniyatlar kompaniyalarga texnologiya, mijozlar talabi va raqobat bosimi kabi o'zgarishlarga moslashish imkonini beradi.[3] Dinamik imkoniyatlar tushunchasi, ayniqsa, raqobatbardosh muhitda kompaniyalar uchun strategik boshqaruvda muhim o'rin egallaydi. Tez o'zgarayotgan iqtisodiy sharoitlarda va texnologik rivojlanishlar fonida, kompaniyalar o'zlarining resurslarini va imkoniyatlarini qayta ko'rib chiqib, yangi strategiyalar ishlab chiqishga majbur bo'лади. Shu sababli, dinamik imkoniyatlarga ega bo'lgan tashkilotlar bozorga tez moslashish, yangi texnologiyalarni qabul qilish va mijozlar talabini qondirishda raqobatdosh ustunlikka ega bo'lishadi. Misol uchun, kompaniyalar yangi raqobatchilar paydo bo'lishiga va o'zgaruvchan iste'molchi xohishlariga tezda javob bera olishlari mumkin. Bu esa uzoq muddatda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan eng muhim omillardan biridir.

Zamonaviy iqtisodiy muhitda korxonalar va tashkilotlar faoliyati tobora murakkab va o'zgaruvchan shakl kasb etmoqda. Bunday sharoitda iqtisodiy boshqaruv samaradorligini ta'minlash va uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishish bevosita yangi bilimlardan foydalanishga bog'liqdir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, strategik qarorlar qabul qilishda ilg'or iqtisodiy tahlil uslublari, axborot texnologiyalaridan foydalanish va zamonaviy bilimlar bazasiga ega bo'lish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, raqamli transformatsiya jarayoni va sun'iy intellekt texnologiyalari boshqaruv sohasiga butunlay yangi yondashuvlarni olib kirayotgani kuzatilmoqda. Masalan, katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish, risklarni oldindan baholash va bozordagi o'zgarishlarga tezkor javob qaytarish imkonini beruvchi raqamli platformalar strategik boshqaruvni yanada mustahkamlab bormoqda. Yangi bilimlarning boshqaruv tizimiga integratsiyalashuvi natijasida nafaqat ichki samaradorlik, balki tashqi bozorlardagi raqobatbardoshlik darajasi ham ortadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, bilimlarga asoslangan iqtisodiy boshqaruv modeli barqaror rivojlanish, resurslardan oqilona foydalanish va ijtimoiy mas'uliyatni yuksaltirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bois, har qanday sohadagi rahbar yoki iqtisodiy qaror qabul qiluvchi shaxs uchun doimiy bilim izlash, yangiliklarga ochiq bo'lish va ularni amaliyotga joriy etish dolzarb ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, yangi bilimlar iqtisodiy boshqaruvda oddiy vosita emas, balki strategik ustunlik manbai sifatida qaralishi zarur. Kelajakda muvaffaqiyatga erishish va raqobatda oldinda bo'lish uchun tashkilotlar bilimga asoslangan yondashuvni bosh tamoyil sifatida qabul qilishi muqarrar. Boshqaruv tizimini zamonaviy bilimlar bilan boyitish orqali nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlar yaxshilanadi, balki umumiy ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga ham salmoqli hissa qo'shiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Norbekov Xursandmurod, Xudoyberdiyev Odil. Second International Scientific and Practical Conference of Science technology & Digital finance 2024.3-4b.

2. Porter, M. (1985). Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. Free Press.p.17
3. Teece, D. J. (2007). Explicating Dynamic Capabilities: The Nature and Microfoundations of (Sustainable) Enterprise Performance. Strategic Management Journal, 28(13), 1319-1350.
4. Abdurahmonov, Q.X. (2019). Strategik boshqaruv: nazariya va amaliyot. Toshkent: Iqtisodiyot va ta'lim.
- A. S. Fayzullayev. Boshqaruv nazariyasi va amaliyoti – Toshkent, 2010.
5. Sh. A. Yunusov. Iqtisodiy boshqaruvning asoslari – Toshkent, 2018.
- A. A. Tagaev, M. Sh. Ismoilov. Strategik boshqaruv va innovatsiyalar Toshkent, 2020.
6. M. B. Sattarov. Innovatsion boshqaruv: nazariya va amaliyot – Toshkent, 2019.